

PERSISTENS OCH NONPERSISTENS SOM SYSTEMANALYTISKA NYCKELBEGREPP: KRITIK AV EN CENTRAL FÖRESTÄLLNING HOS DAVID EASTON

Dag Anckar

I Introduktion

Syftet med denna uppsats är att analysera och värdera den persistensorientering som är utmärkande för *David Eastons* systemanalytiska tankevärld. Vi har då i det följande att göra med en konstruktion som gett upphov till kontroverser på olika plan och i olika sammanhang. Redan i det sätt varpå Eastons idéer utnyttjats ligger något kontroversiellt. Det kan å ena sidan inte förnekas att hans arbeten varit nyskapande och väckt ett mycket stort intresse — enbart inom nordisk statskunskap kan man förteckna ett aktningvärt antal såväl empiriska som teoretiska undersökningar som inspirerats av och utnyttjat hans tankegångar.¹ Å andra sidan har detta utnyttjande för det mesta varit av en tämligen flyktig och okritisk karaktär — det är en svår uppgift att framleta arbeten där anknytningen till Easton verkligen varit empiriskt dirigerande och fruktbar. Förhållandet antyder inneboende svagheter i den eastonska konstruktionen och vår uppgift här är att kontrollera persistensföreställningen.

Eastons teoretiska huvudarbeten är som bekant *The Political System* (1953), *A Framework for Political Analysis* (1965) och *A Systems Analysis of Political Life* (1965). Sammanfattande kan vi om hans systemanalytiska utgångspunkter säga följande: (1) hans inspirationskälla utgörs av den allmänna systemteorin; (2) han utvecklar detta så att han betraktar det politiska systemet som ett abstrakt och öppet beteendesystem; (3) denna systemuppfattning är konstruktivistisk; (4) det konstruktivistiska kommer till uttryck i att han från verkligheten abstraherar relationer som han tolkar som politiska; och (5) med avståndstagande från medlemssystem går han in för att beakta jämväl nonorganisatoriskt politiskt beteende.² Vi skall i det följande som en introduktion

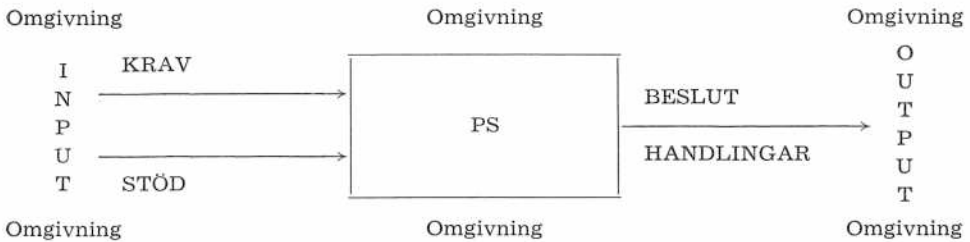
referera den begreppsapparat han i anslutning till detta utvecklar. Vårt referat blir tämligen kortfattat då vi endast har för avsikt att ge en sådan bakgrundsteckning som är nödvändig för den kommande analysen.

Med politik förstår Easton den auktoritativa fördelningen av värden med giltighet för ett samhälle. Vid studiet av politik blir systembegreppet det centrala; statskunskapens uppgift är att studera det politiska systemet (PS). Två kännetecken är härvid karaktäristiska för PS: det är öppet och det är analytiskt. Att det är öppet innebär att det befinner sig i ständig växelverkan med sin omgivning av vilken det mottar inputs som det bearbetar till outputs vilka i sin tur påverkar omgivningen. Att det är analytiskt innebär att det är sammansatt inte av personer utan av interaktioner mellan personer; interaktionerna utgör systemets komponenter. De interaktioner som är politiska tillhör PS, alla andra interaktioner ligger i dess omgivning. Med att en person är medlem i PS är då att förstå medlemskap i kraft av politisk interaktion (ungefär på samma sätt som medlemskap i en förening uttrycker något för vederbörande person partiellt).³

Systemets kommunikation med omgivningen kan schematiskt illustreras i en flitigt avtryckt flödesmodell som Easton angivit (figur 1). Vad omgivningen beträffar är den inte att se som en odifferentierad massa: den omfattar alla andra system än det politiska. Dessa andra system kan indelas enligt olika kriterier och Easton föreslår ett åtskiljande av en inre och en yttre samhällslig omgivning. Båda dessa begrepp kan vidare sönderdelas i undergrupper. Till den inre omgivningen kan man hänföra samhällets övriga sociala system (vilka alltså består av alla andra interaktioner än de politiska) samt sådana system som det ekologiska och det biologiska, till den yttre omgivningen kan man hänföra de motsvarande system som hör till andra samhällen samt dessa samhällens politiska system.

Inputkategorierna består av krav och stöd (anslutning). Med ett krav avses härvid en meningsyttring som går ut på att det i ett bestämt fall bör eller inte bör träffas ett auktoritativt avgörande. Krav uppstår ur behov och dessa utgår från omgivningarna. När behov omvandlas till krav sker en politisering, behovet framkallar ett krav på ett auktoritativt avgörande. Kraven kan härvid gå olika öden till mötes: de går in i systemet utan att resultera i beslut, de resulterar omedelbart i beslut, de reduceras eller kombineras och de omvandlas i saker, innebärande att de formuleras som ståndpunkter i omstridda frågor. Reducerade och kombinerade krav likväl som saker kan resultera eller inte resultera i beslut. Den andra inputkategorin, anslutning, kan ta sig olika former. Easton skiljer mellan yttre (iakttagbar) och inre (dold) anslutning, mellan direkt och indirekt anslutning och mellan specifik och diffus anslutning. Eftersom det vore alltför onyanserat att tala om stöd till systemet som sådant skiljer Easton mellan stöd på tre plan: gemenskapen, styrelseformen och ledningen.

Figur 1.

Med systemets output avser Easton de beslut och handlingar som emanerar ur en konversionsprocess. Två begränsningar är här av central betydelse. För det första förbehåller Easton termen »output» de beslut och handlingar som härstammar från ledningen — endast genom att passera de personer som innehar ledarroller i systemet kan krav omvandlas till output. Följderna av t.ex. strejker kan då inte betraktas som outputs från PS. För det andra begränsar Easton termen »output» till ledningens beslut och handlingar som sådana; de fortsatta konsekvenser dessa får är inte outputs utan »outcomes». »In short, an output is the stone tossed into the pond and its first splash; the outcomes are the ever widening and vanishing pattern of concentric ripples», framhåller han med en illustrativ liknelse.⁴ — Systemets output får verkningar på omgivningarna (feedback) och denna återverkan ger upphov till reaktioner som via inputvariablerna meddelas PS (feedback information). På basen av denna och tidigare information söker PS anpassa sin fortsatta output till reaktionerna.

Redan i *The Political System* hade Easton intresserat sig för system-existens. »A minimum condition for the existence of any society is the establishment of some mechanisms, however crude or inchoate, for arriving at authoritative social decisions about how goods, both spiritual and material, are to be distributed», skrev han.⁵ Det är detta problem han gör till sitt centrala. Hur kan, frågar han sig, ett politiskt system fortsätta att existera. Det bör framhållas att det uttryckligen är fortsatt existens (»systems persistence»), inte oförändrad existens (»systems maintenance») han härvid avser.

Det är, framhåller Easton, viktigt att inse att PS inte är försvarslöst mot stress. Systemet kan respondera på ett sätt som är ägnat att säkra dess fortbestånd, dess förmåga att fortsättningsvis fatta och implementera bindande beslut. Att studera hur detta sker blir det centrala: »Just as natural science seeks to understand the fundamental process underlying organic life, I shall propose that it is the task of a behavioral science of politics to put kinds of questions that reveal the way in which the life processes or defining functions of political systems are protected», heter det.⁶ Detta betyder visserligen inte att statskunskapen skulle vara ointresserad av hur system allokera värden

eller av de krafter som bestämmer arten av de processer och strukturer genom vilka auktoritativ fördelning sker. Dyliga frågor har sitt givna intresse. Men, hävdar Easton, systemanalytiskt sett är nyckelproblemet dock ett annat och vidare. »As a point of departure» borde statskunskapen vända sitt intresse från jämförelser mellan olika system mot de processer som är gemensamma för alla politiska system och gör det möjligt för dem att överkomma den stress som utgör ett hot mot deras fortsatta existens.⁷

Denna existens kan hotas främst på två sätt: dels genom att krav inställer sig i sådan omfattning att systemet inte förmår processera dem (»input overload»), dels genom att anslutningsintensiteten underskrider den tröskel som kan anses vara nödvändig för fortsatt systemexistens (»output failure»). Dessa hot motverkas av ett antal omständigheter. Å ena sidan inverkar den politiska kulturen (d.v.s. rådande normer beträffande vad som är politiska avgöranden) samt förekomsten av strukturella regulatorer (»gatekeepers») bromsande på tillflödet av krav, å andra sidan reglerar ett antal faktorer anslutningsvolymen. Upprätthållandet av expressiva och representativa strukturer eller genomförandet av modifikationer i styrelseformen kan sålunda minska det negativa utslag i anslutningen till systemet som olika klyftor (»cleavages») i samhället kan tänkas föranleda; ledningen i systemet kan vidare genom att avgiva för ändamålet avsedd output främja uppkomsten av en större anslutningsintensitet. Att studera det politiska systemet blir m.a.o. att studera en stor och kontinuerlig omvandlingsprocess:

»What I am depicting here is, in effect, a vast conversion process. In it the inputs of demands and support are acted upon in such a way that it is possible for the system to persist and to produce outputs meeting the demands of at least some of the members, and retaining the support of most. The system is a way of translating demands and support for a system into authoritative allocations».⁸

II Analytisk framställning

Den övergripande frågeställning Easton ger gäller alltså politiska systems förmåga att existera över tiden. Det är denna förmåga han vill ge ställning av dirigerande nyckelbegrepp. Den fråga vi har att besvara blir då: är systempersistens ett begrepp som statskunskapen kan och bör operera med? Vi behandlar detta problem så att vi i ett första avsnitt refererar och kommenterar den diskussion som förts kring de konsekvenser ett persistensorienterat synsätt för med sig. I ett andra avsnitt prövar vi sedan frågan om det överhuvudtaget är möjligt att utgå från en föreställning av denna typ — särskilt kommer vi att uppehålla oss vid negationen nonpersistens.

Innan vi går till dessa problem är det emellertid angeläget att framhålla en sak. Eastons modell är inte normativ — persistens är inte ett mål som han uppställer för systemet. Detta bör påpekas eftersom det i litteraturen råder en viss oklarhet på denna punkt. Den svenska statsvetaren *Leif Lewin* betecknar sålunda Eastons skapelse som en normativ teori och ansluter sig vidare till ett betraktelsesätt enligt vilket systemanalysen bör förbehållas en sådan samhällsvetenskap som oförvillad av homeostasföreställningen analyserar systemets funktion utifrån en målsättning som uppsatts utanför systemet.⁹ Resonemanget går tillbaka på en distinktion mellan naturliga och analytiska system, där Lewin menar att de senare är sådana som konstrueras av vetenskapsmannen själv och följaktligen inte (i motsats till naturliga system) kännetecknas av homeostas — för det politiska systemet finns inga naturliga mål. Dessa mål måste då konstrueras: »Oss tillkommer inte blott systemets konstruktion utan även dess programmering. I denna målformulering är vi helt suveräna».¹⁰

Till denna distinktion kunde man anföra kritiska kommentarer och bl.a. påpeka att de system naturvetenskaperna studerar inte nödvändigt är naturliga i betydelsen »konkreta». Det som här är viktigt är emellertid att konstatera att Easton inte — i motsats till vad Lewin förefaller mena — gör en liknande distinktion. Som *Jan-Erik Lane* påpekar, är Easton mån om att framhålla att hans system är empiriskt till sin karaktär — låt vara att det är analytiskt i betydelsen »abstrakt».¹¹ Easton betonar vidare den empiriska verkligheten i de analytiska enheterna: »The analytic characteristic of the political system does not affect its empirical status. It refers only to the fact that for purposes of theoretical treatment political activities will be differentiated and temporarily abstracted from all other kinds of activities. But we are still dealing with observable behaviour». När vi studerar det politiska systemet skall vi »be looking at concrete, observable interactions».¹²

I ljuset av ovanstående kan vi då gärna instämma med Lane när han frågar vilka värdesatser som Eastons modell implicerar i kraft av vilka logiska regler.¹³ Easton är intresserad av ett systemtillstånd som han benämner persistens, men detta tillstånd är inte ett av honom formulerat mål för systemet. Persistens är ett tillstånd som han finner vara utmärkande för politiska system och han ställer frågan varför så är fallet; han programmerar inte systemet. De satser han eftersträvar är kognitiva, inte normativa.

1. *Persistens som infallsvinkel*

Den huvudfråga Easton vill att statskunskapen skall besvara är formulerad på följande sätt: »How can any political system ever persist whether the

world be one of stability or of change?»¹⁴ Att systemet fortbestår innebär att det upprätthåller sina livsfunktioner; att det auktoritativt fördelar värden. Persistens är alltså inte att se som stabilitet, som upprätthållande av specifika strukturer eller som tryggnad av jämviktslägen — det är systemets kapacitet att auktoritativt allokera värden som intresserar Easton. För honom är det av mindre intresse om det sker genomgripande förändringar i de strukturer genom vilka fördelningen sker. Övergång från ett kapitalistiskt styre till ett socialistiskt, övergång från demokrati till diktatur, övergång med parlamentariska eller revolutionära medel — detta är frågor som saknar relevans i ett persistensperspektiv så länge det politiska systemet fortgående auktoritativt fördelar värden. Den huvudfråga Easton formulerar kunde då omskrivas i följande form: »Vad beror det på att människor i alla tider och på alla platser så starkt upplevt att de velat leva i något sorts samhälle, att de, när deras egna auktoriteter respektive deras egen styrelseform eller samfällighet gått under, gett sitt stöd till något samhälle, någon styrelseform och några auktoriteter?»¹⁵

Såsom *Philip Converse* riktigt påpekar,¹⁶ innebär denna abstraktionsnivå i och för sig att Easton här går fri från de beskyllningar för implicita konservativa tendenser som ofta riktas mot systemteoretiska konstruktioner.¹⁷ Dylåka beskyllningar saknas för all del inte i Eastonlitteraturen.¹⁸ I ljuset av ovanstående kan de dock inte rimligtvis tillerkännas någon relevans. »Rather, with respect to whatever actions that may happen to be taken, systems analysis is designed to clarify the consequences pertaining to the continued survival of some form of political life», skriver Easton.¹⁹ Vi har alltså här att göra med en öppenhet för förändringar som i princip inbjuder till ett dynamiskt betraktelsesätt.

Så långt förefaller då allt att vara gott och väl. Emellertid visar det sig vid en närmare granskning att just denna öppenhet samtidigt blir en fundamental svaghet. Inriktningen på persistens är ägnad att förstärka och accentuera det abstrakta och i viss mening verklighetsfrämmande i Eastons skapelse — hans abstraktionsnivå blir så hög och hans kategorier så svepande att det är svårt att se hur de skall kunna kopplas till politikens »facts and values» på ett meningsfullt sätt. Då persistens föreligger även vid helt radikala ändringar mister begreppet sin dirigerande kraft, det uttunnas som nyckelbegrepp. Vi anför som illustration ett kritiskt uttalande av *James Klonoski*:

»A vast gap exists between theory and reality. Easton's conceptual framework is so abstract that it lacks linkages to politics in such a way that one could understand, for example, why the Weimar Republic gave way to Hitler's Nazi Germany. And isn't something real and politically tangible missing in a theory that would stress the continuity of the German political system rather than the discontinuity of values in any analysis of the relationship of Weimar to the Third Reich?»²⁰

Tankegången bakom denna kritik är alltså att Eastons apparat inte erbjuder ett hållbart underlag för formulerandet av informativa och för empirisk testning lämpliga hypoteser om vad det är som sker i politiken. Man har i detta sammanhang bl.a. efterlyst analytiska begrepp som skulle tjäna som verktyg vid studiet av konkreta subsystem och framhållit vikten av att skilja mellan systemaspekter som är mer stabila och systemaspekter som tenderar att undergå snabbare förändringar.²¹ Generellt uttryckt är det dock fråga om en kritik som kan sammanfattas i ett påstående om att Easton är för abstrakt och svår att falsifiera — persistens kan inte utgöra element i empiriska frågeställningar eftersom begreppet är oprövbart.

Att detta påstående har sitt berättigande skall vi här illustrera med ett ganska talande exempel. Easton publicerade år 1969 i samarbete med *Jack Dennis* en större empirisk undersökning av politiska socialisationsmönster bland barn i USA.²² Boken — som fick ett gott mottagande och välvilliga recensioner²³ — utnyttjade såtillvida Eastons förankring i en persistensproblematik att den utgick från att socialisation är en central process vid skapandet av diffus anslutning till det politiska systemet. Studiet av socialisation borde därför knytas till en persistensföreställning, där primärhypotesen borde vara att varje politiskt system går under om samhället inte kan konstruera en länk mellan sina medlemmar och sina politiska auktoriteter. »It is from this primary and overarching hypothesis that we are lead to investigate the nature of political socialization in childhood in the American political system as it relates to the input of diffuse support for basic political objects».²⁴

Emellertid har vi på denna punkt fullt skäl att förena oss med *Reid Reading*, som framhåller att detta betraktelsesätt i själva verket får en negativ effekt: det påtvingar resultaten en färdig och skraddarsydd tolkning som helt enkelt inte låter sig falsifieras.²⁵ Situationen är nämligen den att vi måste medge att sannolikheten för att de system i vilka sådana socialisationsprocesser studeras skall fortbestå är mycket stor — vi har ingen orsak att betvivla att de politiska system som existerar i dag fortbestår t.ex. en generation framåt. Följden härav blir emellertid att *varje* socialisationsmönster som kan upptäckas måste anses vara ägnade att hålla de centrala systemprocesserna vid liv; andra slutsatser är helt enkelt inte möjliga.

Reading konkretiserar ovanstående genom att göra vissa jämförande betraktelser över de resultat Easton—Dennis presenterar och de resultat han själv kommit till i en studie av politiska attityder hos barn i Columbia.²⁶ Jämförelsen utgår från antagandet att den eastonska apparaten borde vara en lämplig utgångspunkt för en förklaring av skillnader i resultat från olika nationer och kulturer och för en diskussion av dessa skillnaders betydelse för systemens sätt att operera. Antagandet visar sig emellertid vara ohållbart. Easton—Dennis rapporterar fyra processer som de finner vara karaktäristiska för socialisationsmönstren i USA: en av processerna benämner de institutionalise-

ring och processen kommer till uttryck i att barnets uppfattning av styrelseapparaten (government) stegvis blir mer abstrakt. Det sker m.a.o. en glidning från en personlig till en mer opersonlig auktoritetsuppfattning. Denna process är emellertid inte alls lika skönjbar i Columbia, och det vore följaktligen viktigt att få en förklaring till detta och en förklaring av vilka konsekvenser detta kan tänkas få för resp. system. Persistensteorin förmår emellertid ej ge underlag till hypoteser om dylika skillnader; den tjänar ej som en vägledare för hur dessa problem skall angripas.

Reading framhåller ännu en annan skillnad: barnen i Columbia var mindre benägna än barnen i USA att »idealisera» personer representerande politisk auktoritet. Detta innebär då — fortsätter Reading — att den diffusa anslutningen till politiska objekt på regimnivån förefaller lägre bland barnen i Columbia än bland barnen i USA. Iakttagelsen ger anledning till ett par frågor:

»If indeed it is established that there is a lower degree of diffuse support extended to the structure of political authority in Colombia than in the United States, and that 'one of the unalterable conditions for the persistence of a political system . . . is its capacity to evoke a minimum of positive support' for each of the system's components, how does the Colombia system continue to 'persist', or *how close* is it to its demise?»²⁷

På dessa frågor har persistensuppfattningen inget svar att erbjuda, den tillhandahåller inte kriterier för en lägesbedömning.

Den kritik som ovan anförts har naturligtvis samma giltighet för studiet även av andra fenomen än socialisation. Problematiken blir densamma: referensramen är för abstrakt och låter sig inte utsättas för falsifieringsförsök. Vi kan här ge ytterligare ett exempel på oprövbarhet i samband med persistens. Som vi tidigare framhållit driver Easton tesen att sociala system är kapabla att motarbeta stress. »Not that a system need take such action; it may collapse precisely because it has failed to take measures appropriate for handling the impending stress. But it is the existence of a capacity to respond to stress that is of paramount importance», framhåller han vidare. En beaktansvärd förtjänst hos systemanalysen blir då att den möjliggör en sådan tolkning av systemmedlemmarnas beteende som har att göra med volymen stress på de essentiella variablerna.²⁸ Men om det är så att misslyckanden med att motarbeta stress — och följaktligen misslyckanden i persistenssträvanden — skall ses som en följd av att systemet inte har utnyttjat sin förmåga i detta avseende och inte som en följd av att systemet har saknat en sådan förmåga, då blir konsekvensen oprövbarhet. Satsen att alla system kan respondera kan inte falsifieras. Det som han ser som en tolkningsmässig förtjänst blir ett tolkningsmässigt tvång. Att här dessutom föreligger ett mycket intrikat problem som har att göra med förhållandet mellan individuella mål och systemmål är något som vi inte kan gå in på i detta sammanhang.

Ett annat framträdande tema i den kritik av Easton vi här behandlar — egentligen är det fråga om en annan variant av samma kritik — kretsar kring en form av perspektivförvrängning: persistensbegreppet sägs vara ägnat att avleda uppmärksamheten från viktiga och statsvetenskapligt relevanta problem. Vi skall illustrera denna kritik genom att anknyta till ett konkret förslag av *Peter Leslie*.²⁹

Leslie anser att Eastons arbeten kan karaktäriseras som försök att dra upp riktlinjer för en teori om politisk auktoritet. Nu menar han vidare att persistensorienteringen bör överges och ersättas med en inriktning på några andra variabler vid sidan av auktoritet. Den teoribildning som sker på analysnivån »systemet» kunde förslagsvis syfta till skapandet av teorier för tilläggsvariabler som systembredd, systemautonomi och systemrespons och den vetenskapliga verksamheten på denna nivå borde då gå in för en kartläggning av empiriska relationer mellan variabler av denna typ och variabler som beskriver politisk gemenskap, regim och auktoriteter. Det finns — hävdar Leslie — i den statsvetenskapliga litteraturen en uppsjö av forskningsresultat som i själva verket tämligen lätt kunde kodifieras inom denna ram och föra teoribildningen framåt.

Utan att här i övrigt ta ställning till Leslies förslag kan vi säga att det mycket väl exemplifierar de återvändsgränder en persistensorientering för till. Om vi nämligen tänker oss en verksamhet enligt de variabellinjer han förespråkar och vidare tänker oss att vi kvarhåller persistens som nyckelbegrepp märker vi snart att verksamheten blir tämligen meningslös. Variabeln systembredd utgör ett gott exempel. Den mäter volymen av värden som underkastas en auktoritativ fördelning och varierar följaktligen längs en skala vars ena slutpunkt utgörs av anarki och andra slutpunkt av ett fullständigt totalitärt samhälle, där all aktivitet är politisk och alla värden fördelas auktoritativt. I och för sig är värdena på denna skala givetvis av stort intresse. För att ta ett konkret exempel: om vi är intresserade av hur individers och grupperns behovstillfredsställelse regleras i samhället kan vi i likhet med *Ilkka Heiskanen* anta att »automatiska mekanismer» (produktions-, utbytes- och marknadsmekanismer) får till stånd en basfördelning som samhällets politiska processer sedan kan korrigera.³⁰ Härvid vore det givetvis väsentligt att få en bild av det spelrum som dessa automatiska mekanismer har till sitt förfogande. Detta kan vi emellertid inte få något egentligt grepp om. Att studera denna variabel (systembredd) ur ett persistensperspektiv blir att koncentrera uppmärksamheten till värden som är så låga att man har svårt att föreställa sig dem; det blir tämligen ogörligt att uppleta situationer där man kunde uppleva sin verksamhet som meningsfull.

Samma iakttagelse kan göras för sådana variabler som systemautonomi och regimcentralisering. Observerandet av dessa variabler bygger då på föreställningen att politiska system kan försvinna genom fragmentation och uppgående i andra system. (Att detta utgående från Eastons föreställningsvärld

inte är möjligt skall vi återkomma till, här accepterar vi dock för resonemangets skull dessa antaganden). Persistensbegreppet hänger då samman med systemautonomi så att systemets förmåga att överleva starkt hotas när graden av autonomi sjunker — en federation där regionala systems kompetens till autonom verksamhet är starkt kringskurna kan utgöra ett exempel. För samma exempel gäller då på en annan systemnivå att regimcentraliseringen är hög och att den auktoritativa värdeallokeringen handhas av en central uppsättning myndigheter: systempersistensen är inte hotad. I och för sig är fenomen som dessa givetvis värda att diskutera och undersöka — vi gör här bara en hänvisning till frågan om den kommunala självstyrelsens roll och framtid i vårt land.³¹ Ju större andel av värdeallokeringen som tillkommer självstyrelseorgan, desto högre är deras autonomigrad och desto lägre regimens centraliseringsgrad. Ett annat exempel kan utgöras av studier kring federalismens dynamik, där man då diskuterar hur ekonomiska och andra olikheter mellan enheter inverkar på stabiliteten i federala system.³² Den som nalkas dessa problem med en persistensutgångspunkt begränsar emellertid sitt teoretiska perspektiv till den grad att det snart sagt förlorar all mening. En dylik »approach» förutsätter nämligen en intressefokusering på orimligt låga variabelvärden — fenomen som fragmentation och absorbering kan ju i detta sammanhang omskrivas till extrema värden på de variabler vi diskuterat. Utanför synfältet faller då variabelfluktuationer av mer »normal» karaktär, fluktuationer som på intet sätt ter sig intresselösa och som har sin givna betydelse för förståelsen av politiska processer och politiska systems sätt att fungera.

Sammanfattande kan vi då säga att vi finner det vara skäl att sluta upp kring den kritik av Easton vi ovan refererat. Persistensbegreppet är olämpligt (1) därför att det framstår som oprövbart och sålunda inte kan utgöra underlag för en empirisk teori; och (2) därför att det snedvrider forskningsambitioner i en olycklig och ofruktbar riktning då det koncentrerar uppmärksamheten till situationer som är ytterligt sällsynta och står helt utanför ett »normalt» politiskt skeende.

2. *Persistens och nonpersistens*

I föregående avsnitt riktade vi kritik mot persistensbegreppets lämplighet. Kritiken stannade emellertid vid detta. Vårt resonemang vilade på föreställningen att det i princip vore möjligt — om än inte lämpligt — att utgå från en persistensförutsättning. Vår uppgift i detta avsnitt är att pröva om denna föreställning är riktig.

Vi skall till en början bortse från vår kritik ovan och återgå till utgångspunkten. Vi ställs då än en gång inför frågan om vilka konsekvenser en persistensorientering för med sig. Denna gång skall vi emellertid angripa

problemet ur en litet annan vinkel och säga att om vi utgår från persistens som nyckelbegrepp så bör vi uppenbarligen studera två typer av politiska system: sådana som fortbestår och sådana som inte gör det. De förra bör ha något gemensamt som saknas i de senare och detta något är då förmågan att fortgående auktoritativt allokera värden. För att få veta hur denna förmåga kan gå förlorad är vi hänvisade till studiet av sådana politiska system som gått under, och härmed är vi även inne på frågan vad som egentligen menas med nonpersistens. Innan vi går att ta ställning till detta har vi emellertid skäl att framhålla tre omständigheter kring detta begrepp:

(1) För det första bör vi minnas hur den mekanism fungerar som enligt Easton kan sätta det politiska systemet ur funktion. Persistens förutsätter att två essentiella variabler inte antar kritiska värden — systemet skall vara kapabelt att fördela värden; denna fördelning skall av systemmedlemmarna upplevas som bindande. När systemet befinner sig i ett läge där dessa villkor är uppfyllda fortbestår det; när villkoren ej längre kan fyllas föreligger nonpersistens. Systemet är responderande, varför en sådan nonpersistens är att betrakta som följd av en misslyckad respons från systemets sida.

(2) För det andra bör vi återkalla i minnet att Easton skiljer mellan tre objekt (gemenskap, styrelseform och ledning) som kommer i åtnjutande av stöd. Konsekvensen av detta blir då att det är möjligt att anslutningen sjunker under en kritisk miniminivå för ett (två) objekt, men inte för alla. Vi anför ett uttalande av Easton:

»Change of a system will turn out to mean change of one or another of the objects and only where all objects change simultaneously can we consider that the former system has totally disappeared. Conversely a system may persist *in toto* or only with respect to one of its basic objects».³³

Vi kommer då fram till en distinktion mellan *total* och *partiell* nonpersistens. Såsom *Michael Evans* framhåller blir distinktionen svår att upprätthålla i ljuset av de exempel på systemundergång som Easton ger; dessa exempel synes nämligen äga mer relevans för ändringar *inom* systemet än *av* systemet.³⁴ Ändå är det utan tvivel en total nonpersistens Easton är ute efter såväl i dessa exempel som vid formulerandet av sin systemanalytiska huvudfråga. »Persistence signalizes the importance of considering, not any particular structure or pattern, but rather the very life processes of a system themselves. In this sense a system may persist even though everything else associated with it changes continuously and radically», skriver han bl.a.³⁵ Detta till trots är distinktionen mellan förändringar av systemet och förändringar inom systemet värd att observera i den fortsatta framställningen.

(3) En tredje punkt att hålla i minnet är att Easton hävdar att upprätthållandet av mekanismer för auktoritativ värdefördelning är en förutsättning

för att ett samhälle skall kunna existera. »It is patent that without the provision for some means of deciding among competing claims to limited values, society would be rent by constant strife; the regularized interaction which distinguishes a society from a random mob of individuals could not exist... An authoritative allocation of some values is unavoidable.»³⁶ Följden härav blir då att nonpersistens leder till att samhället bryter samman — när det politiska systemet försvinner går samhället under och denna undergång är en direkt följd av att det politiska systemet inte kunnat säkra sin fortsatta existens.

Det bör genast sägas att Eastons uppfattning av nonpersistens väckt tvivel och undran. Det man bl.a. efterlyst är konkreta exempel på system som gått under i den mening Easton avser. »One may well question... whether any of earth's inhabitants have seen a political system cease to exist», lyder en typisk formulering.³⁷ Easton vill emellertid själv hävda att nonpersistens i praktiken är varken omöjligt eller ovanligt. Det är — skriver han — klart att många system har fortbestått över tiden, om än dessa kanske inte är så många som de som har försvunnit.³⁸ I anslutning till detta anför han tre exempel på nonpersistens.³⁹ Det första gäller fall där samhällen gått under till följd av naturkatastrofer eller till följd av att samhället har misslyckats med att reproducera sig biologiskt. Det andra gäller situationer där det råder en anda av laglöshet och allas krig mot alla: Frankrike under franska revolutionen, Ryssland under revolutionen, Tyskland mot slutet av andra världskriget, Belgiska Kongo under landets självständighetskamp. Det tredje exemplet gäller slutligen fall där historiska politiska system försvunnit för att införlivas i främmande system — här anför han som illustration bl.a. de baltiska samhällena.

Vad kan vi då säga om dessa exempel? Som en utgångspunkt för våra kommentarer och en sammanfattning av vad de utmynnar i kan vi ta nedanstående tablå (tabell 1). Vi har där korstabulerat de exempeltyper Easton ger och några frågor i anslutning till de tre punkter vi ovan utvecklat. För att Eastons exempel skall vara relevanta krävs att svaren på dessa frågor blir jakande — som av tablå framgår är detta enligt vår mening inte fallet. Vi kan inte finna att Easton förmått demonstrera existensen av system som gått under.

Tabell. 1. Eastons exempel på nonpersistens: applikation av tre relevanskriterier.

	EXEMPEL: TYP		
	I	II	III
(1) Försvinner PS till följd av stress på essentiella variabler?	Nej	Nej	Nej
(2) Är det fråga om total nonpersistens?	Ja	Nej	Nej
(3) Går samhället under till följd av att PS försvinner?	Nej	Nej	Nej

Den första typen av ändringar gällde fall där samhället gått under till följd av naturkatastrofer eller oförmåga till biologisk reproduktion. Partiell nonpersistens kommer alltså här inte i fråga; det är ett exempel på total nonpersistens som Easton gett. Beträffande detta exempel kan vi emellertid i övrigt invända att varken jordbävningar eller impotens är centrala statsvetenskapliga problem. Härmed menar vi då att vi har att göra med situationer som dels är mycket ovanliga, dels är av en karaktär som inte kan belysa hur ett system funktionerar i syfte att säkra sin fortsatta existens. Systemets undergång hänger ju här inte samman med misslyckanden i centrala politiska variabler.⁴⁰ Frågan om PS försvunnit till följd av alltför stark stress på essentiella variabler måste alltså besvaras nekande. Vidare menar vi att PS här ju försvinner i egenskap av samhälleligt undersystem — eftersom hela samhället går under går även PS som en aspekt av detta samhälle under. Samhället faller inte ihop därför att PS går under; tvärtom går systemet under därför att samhället går under. Även den tredje frågan i tabblån ovan måste alltså besvaras nekande. Samtidigt som vi då gärna medger att det går att uppleta exempel på total nonpersistens som föranletts av denna första typ av ändringar hävdar vi att dessa ändringar är av en karaktär som inte har relevans för Eastons argumentering i övrigt — Eastons exempel gäller inte nonpersistens i den mening han avsett.

Den andra typen av ändringar gällde situationer av karaktären »allas krig mot alla». Vid första anblicken kan det synas som om Easton här träffat rätt. Anslutningen underskrider här på alla nivåer en minimitröskel; ingen kan tala och handla för hela samhället. Ej heller kvarstår sådana former av social samverkan som kan sägas konstituera ett samhälle. En stunds eftertanke visar dock tydligt att resonemanget är ohållbart: det bygger helt på föreställningen om nationalstaten som samhälle och detta är ju en föreställning som Easton inte vill låta oss operera med. När vi emellertid överger denna blir det omöjligt att förstå vilket PS som går under och vilket samhälle som till följd av detta faller samman. Beträffande de konkreta exempel som Easton anför är det sålunda alldeles klart att former av auktoritativ värdefördelning fortbestod och att samhällen fortlevde. Kringströvande rövarband har om inte annat så en ledare — det bör här nämnas att Easton avsett sin apparat att gälla även sådana PS som de vilka återfinnes t.ex. bland nomadstammar. Att ett större samhälle upplöses i flera mindre samhällen och att ett PS tar en annan form än tidigare måste vara irrelevant: vi diskuterar ju en nomenklatur som förutsättes vara giltig för alla PS under alla tider och på alla platser, inte för ett särskilt PS. Vår konklusion blir då att det här inte är fråga om en total nonpersistens; att PS följaktligen inte har kunnat försvinna till följd av stress på essentiella variabler; samt att samhället inom vilket PS opererar följaktligen ej heller har gått under.

Beträffande den tredje typen av ändringar anför vi helt samma invändningar. Det är här alltså fråga om historiska politiska system som försvunnit i och med att de införlivats med främmande politiska system. I själva verket är det här ännu uppenbarare att Easton de facto avser nationalstater — han talar om ett visst slag av PS, inte om »any kind». Det är sålunda inte rim och reson i att tala om en undergång för de baltiska politiska systemen, för vilka ju gäller att en auktoritativ värdefördelning kontinuerligt har fortgått och fortgår ännu i den dag som är. Ledningen har gått under, styrelseformen har genomgått stora förändringar, men systemet består. Ej heller har de baltiska samhällena försvunnit, vilket de ju borde ha gjort om nonpersistens är för handen. Vi är även för denna exempeltyp tvungna att besvara alla tre frågor nekande.

*

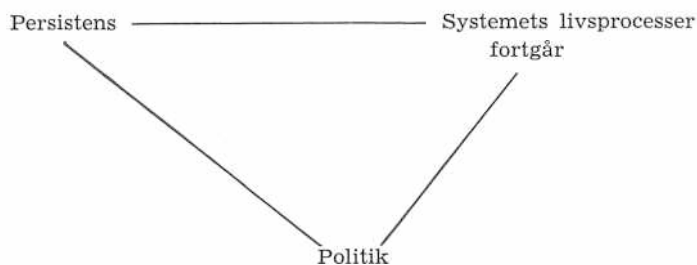
Eastons utgångspunkt har sina rötter i den allmänna systemteorin. En fundamental frågeställning i denna gäller systembibehållande och Easton har överfört denna frågeställning på sitt politiska system på ett sätt som gör anknytningen till allmän systemteori explicit: sociala system kan gå under på samma sätt som organiskt liv utslocknar. Att organismer uppvisar persistens och nonpersistens är förvisso klart: de lever en tid innan de dör. Tanken att sociala beteendesystem kan »avlida» är dock konfunderande. Att Easton inte kan påvisa en reell förekomst av nonpersistens och att det överhuvud är svårt att föreställa sig begreppets verkliga konkreta innebörd är naturligtvis ägnat att väcka tvivel på nonpersistens även som teoretisk konstruktion. Vi har följaktligen skäl att pröva frågan ytterligare ur denna aspekt.

Systempersistens innebär att en auktoritativ värdefördelning upprätthålls. Denna process hotas av stress, vilket innebär att negativa förändringar uppträder i de essentiella variablerna. Dessa variabler definieras emellertid som dels systemets förmåga att fördela värden, dels dess förmåga att ge fördelningen bindande form (= den blir »auktoritativ»). Easton har sålunda fört oss in i en cirkel och vi kan mycket väl omskriva hela hans resonemang så att det går ut på tautologierna att systemet fortbestår när det fortbestår och att det inte fortbestår när det inte fortbestår. Detta påstående skall vi närmare utveckla nedan, samtidigt som vi illustrerar det i tankekedjorna i figur 2.

Auktoritativ värdefördelning får i själva verket stå som kännetecknet för en hel del saker i Eastons vokabulär. Det betecknar sålunda politik och det politiska systemet, persistens och systemets livsprocesser. Att säga att systemet går under när dess livsprocesser utslocknar blir då — som vi ovan anförde — att säga samma sak två gånger.⁴¹ Vidare gäller att persistens är för handen när politik existerar och omvänt att politik utövas när persistens är för handen. Kunde man här precisera politik på något sätt så att det skulle beteckna en särskild — t.ex. statlig — värdefördelning kunde cirkelresoneman-

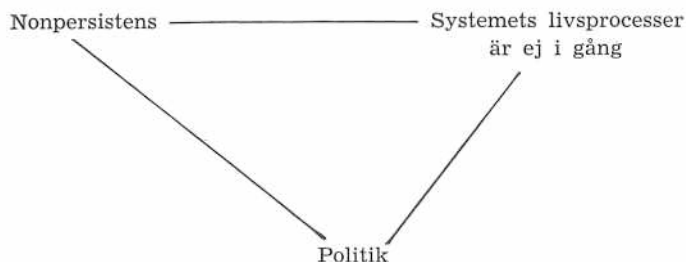
get brytas och tankegången föras vidare. Men Easton är mån om att framhålla att politik inte avser en viss form eller viss typ av auktoritativ allokering, begreppet skall täcka all dylik allokering så länge den har giltighet för ett samhälle. Så länge någon form av politik utövas existerar systemet. Tillägget »för ett samhälle» förmår ej heller hjälpa upp situationen, eftersom samhälle — som vi tidigare framhållit — kan stå för ett stort antal saker från nationalstaten (eller vidare begrepp) till nomadstammar och bysamhällen. Föreställningen av nonpersistens gäller härvid endast om begreppet samhälle ges en mycket speciell innebörd: för samhället »Finland» förekom under inbördeskriget inte en auktoritativ värdefördelning; Finlands politiska system hade gått under. Men vi tillåts inte ge samhälle denna speciella innebörd: för samhället »den vita armén» förekom en sådan värdefördelning; i Finland existerade alltså politiska system.

Figur 2.

Politik är persistens och föreligger alltså när PS existerar

PS existerar när det existerar

Politik är persistens och föreligger alltså inte när PS inte existerar

PS existerar inte när det inte existerar

Vad vi vill komma till med detta är att den situation som Easton håller fram som en statskunskapens ledstjärna framstår som teoretiskt omöjlig. Satsen att existensen av ett politiskt system är en förutsättning för ett samhälles existens blir snarare en definition av samhälle än en hypotes om verkliga förhållanden. Definitionen säger då att i varje mänskligt samhälle finns det beteende som är orienterat mot en auktoritativ allokering och sålunda konstituerar ett politiskt system. Detta måste emellertid innebära att den ovannämnda satsen inte kan falsifieras. Att det politiska systemets undergång innebär samhällets undergång gäller definitionsmässigt: om samhälle är något som karaktäriseras av förekomsten av PS utmynnar persistensföreställningen i att ett samhälle går under när det går under.⁴²

Nu kunde man här givetvis invända att det empiriskt och teoretiskt omöjliga i Eastons persistensbegrepp inte nödvändigt måste betraktas som omständigheter som gör begreppet obrukbart. Under hänvisning till en motivering av Easton för en konstruktivistisk systemuppfattning⁴³ kunde man säga att begrepp inte är sanna eller falska, de är endast mer eller mindre fruktbara. En persistensorienterad infallsvinkel skulle följaktligen vara legitim om den vore fruktbar; om den pekade på nya problemställningar och gav antydningar om nya insikter. Men vi har i det föregående visat att detta inte är fallet. Tvärtom avleder en persistensinriktning uppmärksamheten från relevanta och intressanta problem och dirigerar den mot sällsynta och svår-föreställbara fenomen.

NOTER

¹ T.ex. Knut Dahl Jacobsen, *Teknisk hjälp og politisk struktur*, Oslo 1964; Gunnar Sjöblom, *Party Strategies in a Multiparty System*, Lund 1968; Erik Rasmussen, *Komparativ politik 1*, Stockholm 1969; Gunnel Gustafsson, *Strukturömvandling och politisk socialisation*, Umeå 1972; Nils Elvander, *Svensk skattepolitik 1945—1970. En studie i partiets och organisationers funktioner*, Uppsala 1972; Lennart Lundquist, *Means and Goals of Political Decentralization*, Malmö 1972; Krister Ståhlberg — Voitto Helander, *Den kommunala demokratin. Teoretiska och metodiska överväganden kring ett forskningsprojekt*, Åbo 1972; Dag Anckar, *Analys av partiets beteende: en fallstudie i parti-strategi*, Åbo 1973 (i tryck).

² Olika aspekter av Eastons systemanalys behandlas i bl.a. Giulio Urbani, General Systems Theory: un nuovo strumento per l'analisi dei sistemi politici?, *Il Politico* 1968: 4; G. H. Scholten, Easton's systems analysis en het Nederlandse politieke systeem, *Acta Politica*, April 1968; Léon Dion, A la recherche d'une méthode d'analyse des partis et des groupes d'intérêt, *Canadian Journal of Political Science*, 1969: 1; Michael Evans, Notes on David Easton's Model of the Political System, *Journal of Commonwealth Political Studies*, 1970: 2; Colin Campbell, Current Models of the Political System: An Intellectual-Purposive View, *Comparative Political Studies: April* 1971; Richard Trilling, Easton's Concept of Effective Support: Two Formal Models, *Comparative Political Studies: January* 1972; Wayne Penn, Toward a New Generation of Systems Models in Political Science, *Polity* 1972: 3.

- 3 Se även Rasmussen, *a.a.*; s. 67.
- 4 David Easton, *A Systems Analysis of Political Life*, New York 1965, s. 352 (Easton 1965 B).
- 5 David Easton, *The Political System. An Inquiry into the State of Political Science*, New York 1953, s. 135 (Easton 1953).
- 6 David Easton, *A Framework for Political Analysis*, Englewood Cliffs 1965, s. 78 (Easton 1965 A).
- 7 Easton 1965 A, s. 79.
- 8 Easton 1965 A, s. 131.
- 9 Leif Lewin, *Folket och eliterna. En studie i modern demokratisk teori*, Stockholm 1970, ss. 209—210.
- 10 Lewin, *a.a.*; s. 194.
- 11 Jan-Erik Lane, Leif Lewin, statskunskapen och demokratin, *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1972: 3, s. 335.
- 12 Easton 1965 A, s. 44.
- 13 Lane, *a.upps.*; s. 337.
- 14 Easton 1965 B, s. 15.
- 15 Gustafsson, *a.a.*; s. 18.
- 16 Philip Converse, [Rec.] A Framework for Political Analysis. By David Easton, *The American Political Science Review*; 1965: 4, s. 1001.
- 17 För divergerande uppfattningar i den inhemska litteraturen av systemteorins inplacering på en konflikt-konsensusdimension, se Erik Allardt, Konflikti- ja yhteisyysteoriat: kehitystä jarruttava erottelu?, *Politiikka* 1968: 4, ss. 136, 141—142; Ilmari Susiluoto, Huomioita systeemiteoriasta, *Politiikka* 1969: 3.
- 18 T.ex. Charles A. McCoy—Alan Wolfe, *Political Analysis. An Unorthodox Approach*, New York 1972, s. 263.
- 19 Easton 1965 A, s. 89.
- 20 James R. Klonoski, [Rec.] A Systems Analysis of Political Life. By David Easton, *The Western Political Quarterly*, 1967: 3, ss. 738—739.
- 21 Bertram Gross, [Rec.] A Systems Analysis of Political Life. By David Easton, *The American Political Science Review*, 1967: 1, s. 157.
- 22 David Easton—Jack Dennis, *Children in the Political System. Origins of Political Legitimacy*, New York 1969.
- 23 Se t.ex. Richard G. Niemis anmälan i *The American Political Science Review*, 1970: 1, där det framhålls att boken »has gone further than most studies in discussing the implications of empirical work for the functioning of political systems».
- 24 Easton—Dennis, *a.a.*; s. 68.
- 25 Reid Reading, Is Easton's system persistence framework useful?, *Journal of Politics*, 1972: 3, s. 262. — En i viss mening »omvänd» kritik presenteras av Veronica Stolte-Heiskanen som hävdar (i en anmälan i *Politiikka* 1970: 2) att Easton och Dennis misslyckats med att ge sina satser empiriskt stöd. Kritiken utgår i detta fall emellertid inte från det otillräckliga i persistensbegreppet utan från en benägenhet hos författarna att ge sina data en alltför generös tolkning.
- 26 Reading, *a.upps.*; ss. 264—267.
- 27 Reading, *a.upps.*; s. 266.
- 28 Easton 1965 B, s. 25.
- 29 Peter Leslie, General Theory in Political Science: A Critique of Easton's Systems Analysis, *British Journal of Political Science*, 1972: 2, ss. 165—170.
- 30 Ilkka Heiskanen, Yhteiskunnan automaattiset mekanismit ja poliittiset prosessit yksilö- ja ryhmätasoisien tarpeitten tyydytyksen säätelyssä, *Turun Yliopiston valtio-opin laitos, Tutkimuksia Sarja C*, No 20, ss. 1—9.

³¹ Jmfr t.ex. Tore Modeen, *Det kommunala förtroendeuppdraget*, Åbo, 1962, ss. 22—60.

³² Se t.ex. R. J. May, Decision-Making and Stability in Federal Systems, *Canadian Journal of Political Science*, March 1970.

³³ Easton 1965 B, s. 172.

³⁴ Evans, *a. upps.*; s. 122.

³⁵ Easton 1965 A, s. 88.

³⁶ Easton 1953, s. 137.

³⁷ Reading, *a. upps.*; s. 262.

³⁸ Easton 1965 A, s. 82.

³⁹ Easton 1965 A, ss. 82—83.

⁴⁰ Jmfr Converse, *a.a.*; s. 1002.

⁴¹ Se även Thomas L. Thorson, *Biopolitics*, New York, 1970, s. 63, där Eastons systemteori karakteriseras som »an empty exercise in tautology». Jmfr ännu Eugene J. Meehan, *Contemporary Political Thought. A Critical Study*, Homewood, Ill., 1967, s. 173, Ståhlberg—Helander, *a.a.*; s. 74.

⁴² Evans, *a. upps.*; s. 124.

⁴³ Easton 1965 A, s. 33: »Concepts are neither true nor false; they are only more or less useful».